

PRYŠMANČIŲ I PLOKŠTINIO KAPINYNŲ 1984-1985 M. TYRINĖJIMAI

1984-1985 m. MAII tyrė Pryšmančių I plokštinių kapinyną, esantį Rūdaičių apyl., Kretingos raj. Kapinynas yra neaukštoje kalvoje prie pat senojo kelio Palanga-Kretinga, dešiniajame Tenžės krante, 8 km į R nuo Palangos ir 4 km į V nuo Kretingos.

Paminklas gana anksti atkreipė dėmesį, nes jis buvo pastoviai ardomas. Beariant kalvą ir kasant bulviarūsius buvo randama įvairių radinių. Jau 1868 m. jį tyrinėjo C. Grevingkas, 1909 ir 1912 m. - V. Nagevičius, nuo XIX a. pabaigos jis pateko į archeologinę literatūrą. Platesni tyrinėjimai buvo atlikti V. Nagevičiaus 1921 m. Atidengtame 3539 m² plote jis aptiko 89 kapus, jų tarpe 22 griautinius, 50 degintinių ir 17 jo vadinamų "ypatingų" kapų, kuriuos sudarė tik įkapės. 1958 m. O. Kuncienė atidengė dar 200 m² plotą, kuriame aptiko 2 griautinius ir 1 degintinį kapą. Gausūs šio kapinyno radiniai saugomi įvairiuose respublikos muziejuose, pagrindinė dalis - Kauno valst. istorijos muziejuje, dalis atsidūrė net už respublikos ribų.

1974 m. buvo nustatytos kapinyno ribos. 1976 m. šias ribas patvirtino Kretingos rajono LDT vykdomasis komitetas. 1982 m. kapinyno riba išplėsta 40 m į R, pastatyti riboženkliai. Tačiau Vidmantų tarybinis ūkis, kuriam priklauso paminklo teritorija, dalį kapinyno toliau arė. Todėl 1984 m. buvo nutarta iširti ariamą paminklo dalį.

1984 m. buvo iširtas 234 m² plotas, aptikta 15 kapų. 1985 m. iširtas dar 237 m² plotas, atidengti 36 kapai. Tuo būdu 1984-1985 m. iširtas 51 griautinis kapas, daugiausia PR kapinyno dalyje. Tyrinėjimų metu drauge su atsitiktiniais žemės paviršiuje surinktais suregistruota 462 radiniai. Kapai smarkiai apardyti. Iš 51 kapo tik 30 buvo palyginti gerai išlikę. Kadangi kalva ariama, kapai randami la-

bai nevienodame gylyje - nuo 0,3 iki 1,15 m. Kapų duobės dažniausiai pailgos keturkampės užapvalintais galais, 0,8x2,3 m dydžio. Griaučiai beveik neišklię, išskyrus nežymias jų dalis prie žalvarinių papuošalų. Mirusieji laidoti aukštiełninkai, ištiestomis palei šonus rankomis, galva P kryptimi. Tačiau pasitaikė pavienių kapų, kuriuose mirusieji paguldyti V (9 kapai), R (2) bei PR (3 vaikų kapai) kryptimi.

Laidoia su gausiomis įkapėmis. Pagrindinę jų dalį sudarė papuošalai. Antkaklių surasta 11. Jos gana įvairios. Vyrauja vytiiniu lankeliu antkaklės kilpiniais galais ir antkaklės plonėjančiu į galus rombo pjūvio lankeliu, užbaigtu kilpele ir kabliuku. Labai puošni tordiruotais plonėjančiais galais su kabliuku ir ašele bei rombinio pjūvio pastorinta priekine turtingai ornamentuota dalimi antkaklės rasta moters kape Nr. 5. Ir kitos antkaklės rastos moterų, mergaičių bei vaikų kapuose. Tik viena vytinė antkaklė kūginiais galais rasta vyro kape Nr. 5, tačiau ji į kapą buvo įdėta su papildomomis įkapėmis.

Gana didelę papuošalų grupę sudarė segės. Gausiausios pasaginės segės cilindriniais, daugiakampiais, aguoniniais galais, daugiausia randamos vyrų kapuose. Tik vyrų kapams būdingos žalvarinės lankinės aguoninės segės. Rastos kelios lankinės laiptelinės sidabro lapeliais dengtos segės, Plokštelinės ažuvinės apskritos ar pailgos keturkampės segės daugiausia būdingos vaikų kapams.

Moterys ypač mėgo smeigtukus. Vyrauja kryžine galvute smeigtukai su gausiais kabučiais, vartoti skepetai susegti. Galvos danga buvo dabinama smeigtukais pasidabruota trikampe galvute ir retesniais atvejais smeigtukais rombine galvute, papuošta tamsiai mėlyno stiklo akutėmis.

Apyrankės buvo dedamos abiejų lyčių mirusiems. Tai juostinės, masyvios pastorintais galais ir įvijinės apyrankės. Pastarosios rastos tik moterų

kapuose. Iš rankų papuoišalų minėtini dar įvijiniai žiedai. Jie puošė ne tik rankas, bet būdavo užmaunami ant segių, suveriami ant odinių atraižėlių, iš jų sudaromos stambios grandinės ir prikabinamos prie smeigtukų. Į žiedus panašiomis įvijomis būdavo puošiami iečių kotai ir kt. Iš retesnių papuošalų minėtina moters kape Nr. 23 galvos srityje rasta puošni žalvarinė keturkampė plokštelė ir k. Nr. 21 gintarinis skritulys. Turtinguose vyrų kapuose rasta diržų liekanų su puošniais kutais iš įvijų cilių, užbaigtų brankteliais. Konstatuota ir apavo liekanų. Su vyro kario apranga siedintini ir žalvariniai bei geležiniai pentiniai, rasta ir geležinių žąsų.

Iš papuošalų minėtini dar pavieniai gintariniai, stikliniai bei žalvariniai įvijiniai tuščiaaviduriai dvigubo kūgio karoliai.

Geležiniai ietigaliai labai sunykę. Pagrindinę jų dalį sudarė skirtingų dydžių įmoviniai vietinio darbo juostiniai ietigaliai. Labai reta įkapė - kovos peilis turtinai kaustylose makštyse.

Darbo įrankiai labai negausūs. Tai geležiniai peiliukai, pjautuvų fragmentai, miniatūriniai kapliukai bei dalgeliai. Moterų kapams priklauso miniatūriniai juostų audimo įrankiai.

Žalvariniai geriamųjų ragų apkaustų fragmentai rodo, kad geriamieji ragai buvo dedami dažniausiai po du visiems mirusiems be lyties ir amžiaus skirtumo.

Kai kuriuose kapuose rasta papildomų įkapių, kurios mirusiesiems būdavo dedamos krūtinės ar juosmens srityje medinėse dėžutėse arba įvyniotos į audinį. Jas sudarė papuošalai. Kadangi griaučiai beveik neišlikę, tai tokias papildomas įkapes V. Nagevičius greičiausiai ir laikė "ypatingais kapais".

Ištirtoji kapinyno dalis datuojama X-XI a.